

—158, ryc. 8, na cmentarzysku w Raciborzu Obory por. E. Dąbrowska, *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko kurhanowe w Raciborzu—Oborze w świetle badań z lat 1961, 1963—4*, Sprawozdania Archeologiczne t. XIX, Warszawa 1967, s. 295—304, kurhan 1 ryc. 2 a, b, na osadzie w Machowie pow. Tarnobrzeg por. niepublikowane materiały A. Krausa, oraz w Radziejowie Kujawskim por. L. Gabałówna, *Badania w Radziejowie Kujawskim w 1960 roku na stanowiskach 5, 6, 7, I 24*, w zakresie osadnictwa kultur z kręgu naddunajskiego oraz wczesnośredniowiecznego osadnictwa słowiańskiego w VI—VII w., Sprawozdania Archeologiczne, t. XIV, Warszawa 1962, s. 300, ryc. 6, 7.

⁴ M. Cabalska, *Wędzidła typu huńskiego* s. 59—61; teźże *Wędzidła z pobocznkami z wielowarstwowych stanowisk wczesnośredniowiecznych*, Wiadomości archeologiczne t. XXXV, Warszawa 1970, s. 14—21.

⁵ M. Cabalska *op. cit.*, omówiono tam wędzidła z Przemyśla, Łęczycy i Lutomińska pow. Łask. Specjalnie charakterystyczny jest wąż z Przemyśla wykonany z kości słoniowej zdobiony złotą skuwką, porównaj teź T. Lewicki, *Państwo Wiślan — Chorwatów* w opisie Masudi'ego, Sprawozdanie PAN, Kraków 1948, s. 24—34.

⁶ Z. Wartołowska, *Gród Czerwieński Stutiejsk na pograniczu polsko-ruskim*, Świdawit, t. XXII, Warszawa 1958, s. 69, ryc. 34.

⁷ M. Cabalska, *Wędzidła...*, s. 14—21.

⁸ Podobną konstrukcję izbicową odsłonięto w Chełmcu Polskim pow. Nowy Sącz, por. M. Cabalska, *Wielozłotonowe grodzisko w Chełmcu na tle podobnych założeń obronnych z terenu Polski południowej*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace archeologiczne nr 10, Kraków 1968, s. 77—79; teźże, *Sprawozdanie z badań archeologicznych przeprowadzonych w Chełmcu pow. Nowy Sącz w 1966*, Wiadomości Archeologiczne (w druku).

⁹ J. Widajewicz, *Państwo Wiślan*, Biblioteka Studium Słowiańskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1947, s. 136 mapa; J. Dąbrowski, *Studia nad początkami państwa polskiego*, Rocznik Krakowski t. XXXIV: 1958, s. 3 ns; F. Persowski, *Studia nad pograniczem polsko-ruskim*, w X—XI wieku, Wrocław 1962, s. 92—110; T. Lehr—Spławiński, *Przyczynki krytyczne do dziejów dawnych Wiślan*, Od piętnastu wieków, szkice z pradziejów i dziejów kultury polskiej, Warszawa „Pax” 1961, s. 35—41.

¹⁰ T. Lehr—Spławiński, *Łędzice—Łędzianie—Lachowie*, tenże. *Początki polszczyzny*, [w:] *Od Piętnastu wieków* s. 23—34, 108—116.

¹¹ H. Paszkiewicz, *Polityka ruska Kazimierza Wielkiego*, Warszawa 1925.

Aleksandra Gruszczyńska

Badania wykopaliskowe na stanowisku nr 3 w Rzeszowie — Staromieście w latach 1968-1969

W latach 1968, 1969 pracami wykopaliskowymi objęto wschodnią część osady oraz brzeg lewej terasy Wisłoka, w celu uchwycenia granicy zasięgu osady od strony wschodniej. W roku 1968 odkryto 23 jamy w tym: 7 neolitycznych zaliczanych do kultury ceramiki wstęgowej rytej¹, 16 jam z wczesnego średniowiecza, z których 2 częściowo były wkopane w obiekty neolityczne. W roku 1969 natrafiono tylko na 1 niewielką jamę, w której znaleziono kilka fragmentów naczyń z okresu wczesnośredniowiecznego.

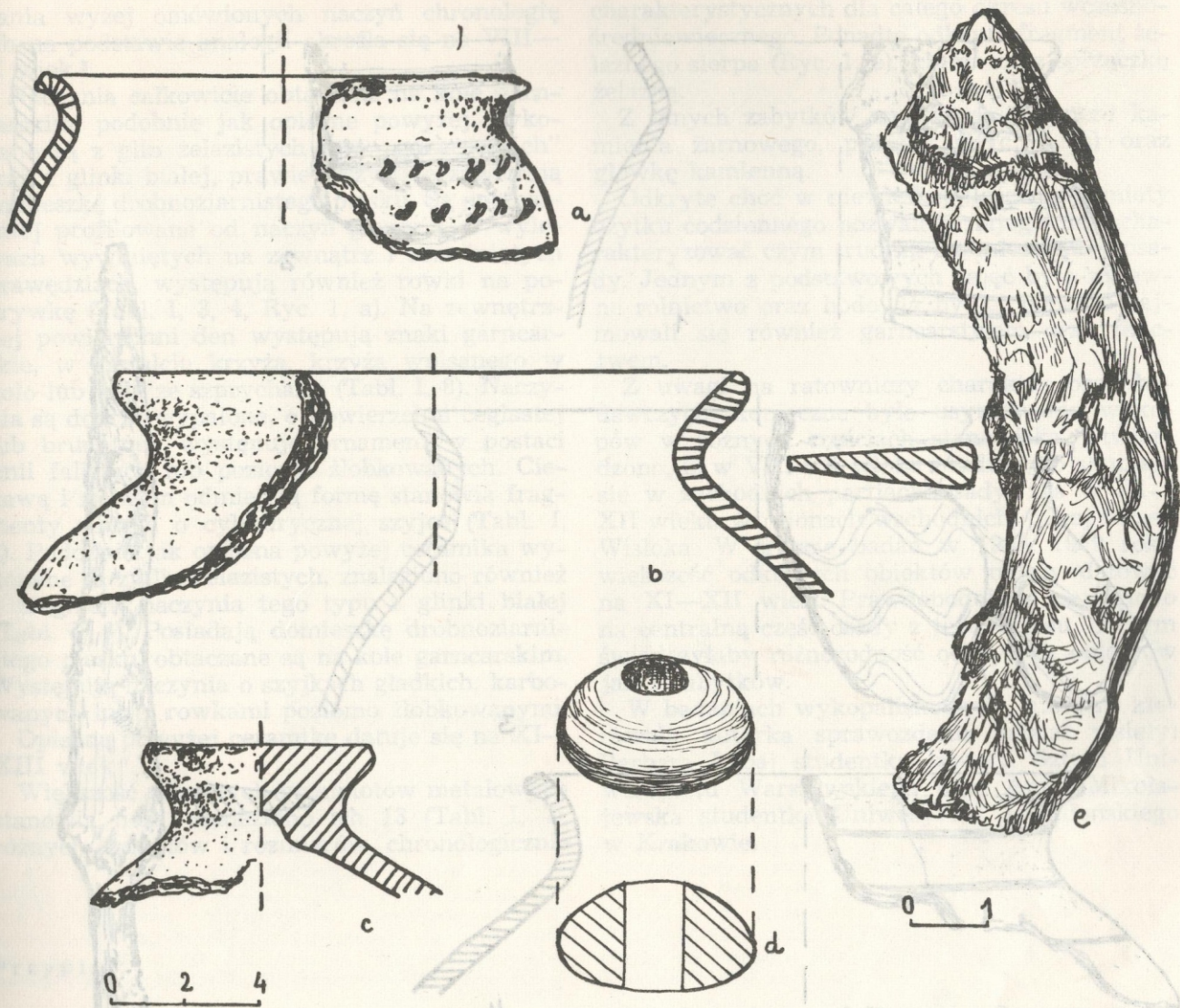
Jamy wczesnośredniowieczne były różnych kształtów i rozmiarów. Pod względem wielkości jak i zawartości materiału ceramicznego oraz innych zabytków wyróżnić należy jamy nr 64, 65 i 66².

Jama nr 64 o wymiarach 360 × 180 cm, kształtu owalnego ukazała się na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu. Ścianki jej opadały łagodnie w dół, dno było płaskie. Wypełnisko stanowiła czarna ziemia z wkładkami polepy oraz węgielków drzewnych. W partii południowej na głębokości 110 cm od powierzchni gruntu wystąpiła 10 cm warstwa polepy długości 100 cm. Na dnie, które znajdowało się na głębokości 130 cm zauważono ślady prawdopodobnie spalonej plecionki. W wypełnisku jamy znaleziono dużą ilość ceramiki, kości zwierzęcych,

6 noży żelaznych, sprzączkę żelazną, fragment szydła.

Jama nr 65 kształtu nieregularnego o wymiarach 360 × 220 cm, częściowo była wkopana w jamę neolityczną. Do głębokości 100 cm wypełniała ją czarna ziemia z dużą ilością polepy oraz węgielków drzewnych. Na głębokości 100 cm wydzieliły się 2 jamy kształtu owalnego o wypełnisku jak powyżej, rozdzielone warstwą ziemi koloru brązowego. Od strony południowej omawianego obiektu, dno znajdowało się na głębokości 180 cm, tutaj też odkryto ślady paleniska. Wystąpiła duża ilość polepy, węgla drzewnych oraz popiołu. Po stronie południowo zachodniej wystąpił pas węgla drzewnego szerokości 5 cm, być może był to ślad zwęglonej ściany. W wypełnisku omawianej jamy znaleziono 2 noże żelazne, fragment sierpa żelaznego, fragment klucza, przesłik kamienny oraz dużą ilość ceramiki i kości zwierzęcych.

Zarys jamy nr 66 kształtu prostokąta o zaokrąglonych rogach o wymiarach 460 × 170 cm ukazał się na tle żółtej gliny na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu. Wypełnisko jamy stanowiła czarna ziemia z wkładkami grudek polepy oraz węgla drzewnych. W partii południowej na głębokości 80 cm wystąpiło duże skupisko polepy o wymiarach 180 × 80 cm, które potem na głębokości 100 cm przybrało kształt

Ryc. 1. Rzeszów—Staromieście, stan. nr 3. Fragmenty naczyń: a — ar V, b — jama nr 70. Fragment pokrywki: c — jama nr 65. Fragment sierpa żelaznego: e — jama 65. Prześlik kamienny: d — jama nr 65.

podłużny o wymiarach 160×40 cm, przebiegając w samym środku jamy. Na głębokości 120 cm w części południowo zachodniej wzdłuż ścianek jamy uchwycono pas polepy, obok której po stronie wewnętrznej wystąpiły ślady po 8 słupach. Na głębokości 135 cm od powierzchni gruntu wydzieliły się dwie jamy, o wypełnisku jak powyżej. Oprócz ceramiki i kości zwierzęcych w jamie znaleziono 4 noże żelazne.

Omówione obiekty spełniały prawdopodobnie funkcję półziemianek mieszkalnych.

Pozostałe jamy były kształtu owalnego lub okrągłego, wypełnisko ich stanowiła czarna ziemia z wkładkami grudek polepy, węgla drzewnych. Występowały w nich fragmenty naczyń lub kości zwierzęcych, w jamie nr 62 znaleziono fragment kamienia żarnowego. Jamy te spełniały prawdopodobnie funkcję zasobowych lub odpadkowych.

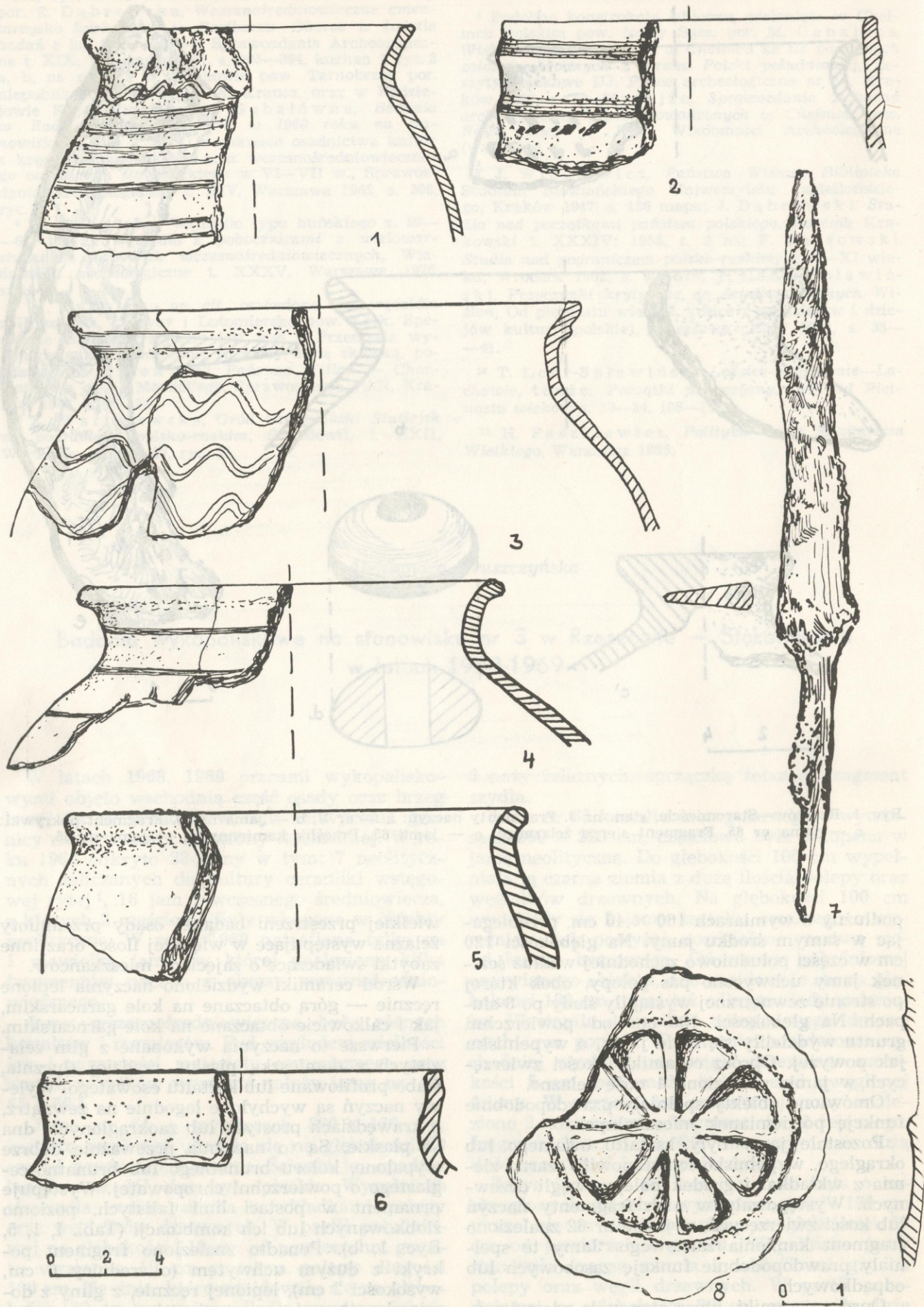
Oprócz ceramiki, która stanowiła zdecydowaną większość odkrytych dotychczas zabytków, po raz pierwszy w 1968 roku natrafiono na nie-

wielkiej przestrzeni badanej osady przedmioty żelazne występujące w większej ilości oraz inne zabytki świadczące o zajęciach mieszkańców.

Wśród ceramiki wydzielono naczynia lepiące ręcznie — górą obtaczane na kole garncarskim, jak i całkowicie obtaczane na kole garncarskim.

Pierwsze to naczynia wykonane z glin żelazistych z domieszką piasku, rzadziej tłuczni, słabo profilowane lub kształtu esowatego. Wylewy naczyń są wychylone łagodnie na zewnątrz, o krawędziach prostych lub zaokrąglonych, dna są płaskie. Są to naczynia przeważnie dobrze wypalone, koloru brązowego lub brązowo-ceglanego o powierzchni chropowatej. Występują ornament w postaci linii falistych, poziomo żłobkowanych lub ich kombinacji (Tabl. I, 1, 5, Ryc. 1, b). Ponadto znaleziono fragment pokrywki z dużym uchwytem (o średnicy 6 cm, wysokości 2 cm), lepiącej ręcznie, z gliny z domieszką tłuczni, o powierzchni chropowatej, koloru ceglonego (Ryc. 1, c).

Biorąc pod uwagę formę oraz technikę wyko-

Tabl. I, Rzeszów—Staromieście, stan, nr 3. Fragmenty naczyń: 1 — jama nr 62; 6, 8 — jama nr 65; 3 — jama nr 69; 4 — jama nr 64, 5 — jama nr 73. Nóż żelazny: 7 — jama nr 64.

kania wyżej omówionych naczyń chronologicznie na podstawie analogii określa się na VIII—X wiek³.

Naczynia całkowicie obtaczane na kole garncarskim, podobnie jak opisane powyżej wykonane są z glin żelazistych tzw. „garncarskich” oraz z glinki białej, prawie wszystkie zawierają domieszkę droбноziarnistego piasku. Są one bardziej profilowane od naczyń grupy I, o wylewach wywiniętych na zewnątrz i rozwiniętych krawędziach, występują również rowki na pokrywkę (Tabl. I, 3, 4, Ryc. 1, a). Na zewnętrznej powierzchni den występują znaki garncarskie, w kształcie krzyża, krzyża wpisanego w koło lub koła ze szprychami (Tabl. I, 8). Naczynia są dobrze wypalone, o powierzchni ceglastej lub brunatnej, występuje ornament w postaci linii falistych lub poziomo żłobkowanych. Ciekawą i zarazem odmienną formę stanowią fragmenty naczyń o cylindrycznej szyjce (Tabl. I, 2). Podobnie jak opisana powyżej ceramika wykonane są z glin żelazistych, znaleziono również 1 fragment naczynia tego typu z glinki białej (Tabl. I, 6). Posiadają domieszkę droбноziarnistego piasku, obtaczane są na kole garncarskim. Występują naczynia o szyjkach gładkich, karbowanych lub z rowkami poziomo żłobkowanymi.

Opisaną powyżej ceramikę datuje się na XI—XIII wiek⁴.

Większość odkrytych przedmiotów metalowych stanowią noże, znaleziono ich 13 (Tabl. I, 7), różnych kształtów i rozmiarów, chronologicznie

charakterystycznych dla całego okresu wczesnośredniowiecznego. Ponadto odkryto fragment żelaznego sierpa (Ryc. 1, e), klucza oraz sprzączkę żelazną.

Z innych zabytków znaleziono fragment kamienia żarnowego, przęślik (Ryc. 1, d) oraz główkę kamienną.

Odkryte choć w niewielkiej ilości przedmioty użytku codziennego pozwalają najogólniej scharakteryzować czym trudnili się mieszkańcy osady. Jednym z podstawowych zajęć było zapewne rolnictwo oraz hodowla bydła, ponadto zajmowali się również garncarstwem oraz tkactwem.

Z uwagi na ratowniczy charakter prac badawczych, konieczne było usytuowanie wykopów w różnych częściach stanowiska. Stwierdzono, iż w VIII—X wieku osadnictwo skupiało się w zachodnich partiach osady, zaś w XI—XII wieku w rejonach wschodnich, bliżej terasy Wisłoka. W trakcie badań w 1968, 1969 roku większość odkrytych obiektów należy datować na XI—XII wiek. Prawdopodobnie natrafiono na centralną część osady z tego okresu, o czym świadczyłaby różnorodność odkrytych obiektów jak i zabytków.

W badaniach wykopaliskowych, którymi kierowała autorka sprawozdania udział wzięły: Barbara Łabaj studentka Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego oraz Anna Mikołajewska studentka Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Przypisy:

¹ W artykule niniejszym omówione zostaną materiały wczesnośredniowieczne, neolityczne zaś są w opracowaniu T. Aksamita.

² Oznaczenia jam nawiązano do numeracji z lat ubiegłych.

³ Najbliższe analogie do omawianej ceramiki występują w Rzeszowie na Baranówce, A. Kunysz, *Osadnictwo otwarte w Polsce południowowschodniej od VI do XIII w.* Wiadomości Archeologiczne, t. XXXI, z. 4, Warszawa 1966, s. 360; w Nisku, A. Gruszczyńska, *Wczesnośredniowieczna osada w Nisku na tle środowiska geograficznego*, Rocznik Przemyski, t. XI, Kraków 1967, s. 29; w Husowie pow. Łańcut, T. Aksamit, *Badania archeologiczne w Husowie pow. Łańcut*, Sprawozdanie Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za rok 1963, Rzeszów 1963, s. 39.

⁴ Analogie do naczyń II grupy z Rzeszowa występują między innymi w Nisku, A. Gruszczyńska, *Wczesnośredniowieczna osada w Nisku ...* s. 29; w Igołomi pow. Proszowice, J. Machnik, *Wyniki badań w latach 1953—1954*, Igołomia I Osada Wczesnośredniowieczna, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1961, s. 73; w Stradowie pow. Kazimierza Wielka, E. Dąbrowska, J. Gromnicki, *Grodzisko wczesnośredniowieczne w miejscowości Stradów pow. Kazimierza Wielka*, Wiadomości Archeologiczne, t. XXV, Warszawa 1958, s. 368—369; w Samborcu pow. Sandomierz, J. Bartys, *Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe we wsi Samborzec pow. Sandomierz*, Przegląd Archeologiczny, t. V, Poznań 1936, s. 78.

Andrzej Koperski

Ratownicze badania archeologiczne na terenie wczesnośredniowiecznej osady garncarskiej w Przemyślu

W dniach 7—13 sierpnia 1968 r. przeprowadzono ratownicze prace wykopaliskowe na terenie osady garncarskiej w Przemyślu przy ul.

Kraśnińskiego i Kosynierów. Stanowiły one kontynuację poszukiwań z lat ubiegłych¹. Finansowane były przez Muzeum Okręgowe w Rzeszo-